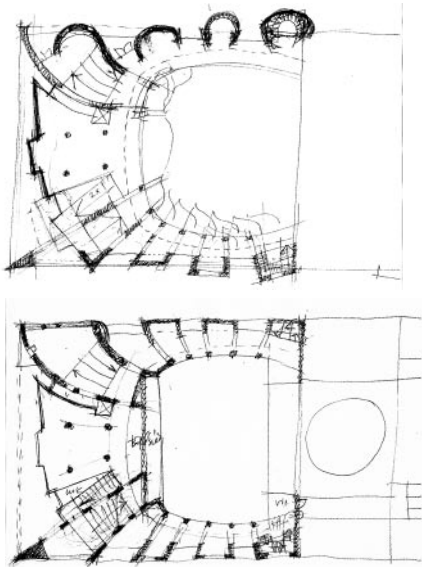

BESZÉLGETÉS DÉVÉNYI SÁNDORRAL

Mit jelent számodra Pécs, és mit jelent pécsinek lenni?

Pécs helyzete Magyarországon belül különleges, már a középkorban is a Kárpát-medence és a mediterraneum közötti kapcsolat egyik lehetséges pontja volt. Ez természetesen Trianon után jelentősen megváltozott, de valami azért még mindig van belőle a városban. Kétségtelen tény, hogy Pécs a legdélebbi nagyvárosunk, mondjuk Szegeddel együtt. Pécs azonban védettebb szituációban van, a klímája, nem azt mondom, hogy mediterrán, de kicsit különbözik az ország többi részétől. Ráadásul ismert a mai szlogen: „Pécs a mediterrán hangulatok városa”. Ami, persze így elég bugyuta, mert mit értünk azon, hogy mediterrán hangulatok? Budapestről nézve ez valóban így van. A Kós Károly Egyesülés alapításának tizedik évfordulóján Pécsen járt Paolo Portoghesi, akinek elmeséltem ezt. Hát, eléggé elcsodálkozott, hiszen Rómából nézve ez egészen másképpen hangzik.

Van még egy érdekes jellegzetesége Pécsnek: a multikulturalitása. A

Kárpát-medencében ez nem ritkaság, de Pécsen elég markánsan van jelen. Vitathatatlan, hogy a magyar középkor egyik jelentős városa, azonban a török után a lakosság 90 %-a kicserélődött, németek, horvátok, szerbek érkeztek, ami tényleg színessé tette a várost.

A kérdés második felére válaszolva, nekem világ életemben feladatot jelentett Pécs. Úgy szoktam mondani, hogy Pécs a legnagyobb műemléki jelentőségű területtel rendelkező műemléki város. Míg például a budai vár területe 64 hektár, addig a pécsi belváros 94. Ez nem azt jelenti, hogy ennyivel több a műemlék. Sőt, éppen ezért izgalmas feladat Pécs. Nem olyan, mint Sopron, vagy Kőszeg, ahol az ékköveket csak ki kell polírozni. Itt mindig lehetett a meglévőhöz valamit hozzátenni, átalakítani vagy bővíteni, akár még bontani is. A legnagyobb kérdés, hogy meddig bontunk? Állandóan kísérletezek, hogy mi az, amit védjünk, mi az, ami Pécsen a magyar örökség része? Negyven éves praxisomból harmincöt évet Pécsen tevékenykedtem, éppen ezért érzem a veszteségeket és bánok minden olyan elemet, amit mondjuk 25 évvel ezelőtt játsz könnyedséggel lebontottunk, ma pedig már sajnáljuk, hogy nincsen. Más szempontból is jó helyzetben van Pécs. Jobb helyzetben, mint, mondjuk Győr vagy Debrecen. Debrecenben, mint a rákos burjánzások, úgy nőnek ki a civis város szövetéből a panellakótelepek. Győrben egészen a történelmi városmagig nyomultak. Pécs ezt megúsza. Egyszóval, állandó kísérlet, megtartani, illetve megtartva fejleszteni. Az sem megoldás, hogy skanzen csináljunk a történelmi belvárosainkból, Pécsen ez kétszeresen igaz, hiszen nem olyan értékes a városmag.

Pécs legboldogabb korszaka valószínűleg a 19. század vége volt, illetve az első világháború előtti időszak, amikor az ipar belendült és tényleg fejlődött a város. Ami azonban eddig nem dőlt el, hogy ez az ideális állapot, ez az egy időpillanat mennyire konzerválható, illetve mennyire tartható életben.

Ennek köszönhető, hogy Pécs megkapta az Európa Kulturális Fővárosa címet?

Ha logikusan, kizárásos alapon nézzük, akkor nem feltétlenül. Magyarországra jutott a sor. A közel 30 éves mozgalomban az első európai kulturális fővárosok a fővárosok voltak, a legelső 1985-ben Athén. Így nem volt kizárható Budapest, de talán nem lett volna elegáns. A pályázók közül a második körben maradt Eger, Miskolc, Budapest, Debrecen, Győr és Pécs. Ebben a versenyben nem volt különbség a pályázók között, a napi politika döntött. Talán azon múltott, hogy rámenősebb volt az akkori pécsi polgármester. Benne volt a döntésben és szerintem a mai napig benne van a tubesi radar ügye. Tehát mi pécsiek megkapjuk az Európai Kulturális Fővárosa (EKF) címet és megkapjuk az autópályát, hiszen az is elérkezik Pécsig a jövő hónapban. A mai napig azonban titkos, hogy hogyan nyeljük le Tubest. Most pillanatnyilag ott tartunk, hogy a rendezvények nagy részét nem a pécsiek szervezik, hanem egy budapesti cég, a Hungarofest. A Művészeti Tanács volt az, aki igazából meghatározta a programokat, de ennek a tanácsnak is csak két pécsi tagja van.

A pécsi művészeti élet kap szerepet? Az építészet, a képzőművészet, a színház és a többi művészeti ág?

Pécs város költségvetése katasztrofális, úgy hogy érdemben nem. A tervezett költségvetési hiány, a működési hiány is ötmilliárd forint körül van, de ez csak a tervezett, valójában ennél több lesz. Magának a rendezvényso-rozatnak a költségvetése alig több egy milliárd forintnál. Ehhez képest a Budapesti Tavasz Fesztiválé négy milliárd, ami csak egy hónapig tart, az egy hetes Sziget Fesztiválé pedig öt milliárd. Ehhez képest a mi egy milliárdunk gyakorlatilag semmi.

Az EKF építési programjában csupa olyan feladat volt megfogalmazva, aminek egy ilyen százötvenzes, nagy egyetemi városban régen meg kellett volna valósulnia. Már megvalósult Debrecenben, Szegeden, Miskolcon, lassan Győrben is. Pécsen azonban nincs rendes hangversenyerem, kiállító terem, könyvtár. Ezzel gyakorlatilag számba is vettem a három fő programpontot, amelyek most megvalósulnak. A negyedik a köztereink rendbetétele, illetve azon pontok egy részének rendbetétele, amelyek az EKF nélkül is megvalósultak már másutt, Debrecenben, Szegeden, Győrben, de Pécsen nem.

Az ötödik program az egyetlen, ami tényleg egy kicsit unikális, ugyanakkor a legbizonytalanabb. Ez a Zsolnay Kulturális Negyed létrehozása, ami nagyjából tízmilliárdos program. A

gyár termelését a területének harmadára szorítják vissza, ami a vesztesége miatt még így is sok, hiszen a gyár a város tulajdona, tehát a veszteséget nekünk kell fedeznünk. A maradék területen kulturális célú fejlesztések készülnek, ami jó, mert a sok műemlék épülettel teli gyár izgalmas helyszín. Ugyanakkor nem jó, mert messze van a belvárostól, és város természetes fejlődésének iránya sem ez.

Hogyan jutott el a város idáig, hogy miért van jobb helyzetben Debrecen, Szeged? Egyfelől talán ügyesebbek voltak. A szegedi, a debreceni egyetemen országos és nemzetközi jelentőségű kutatóintézetek települtek meg, amire Pécsnek semmi esélye. (Amiben legutóbb bízunk, a Lézer Centrumot, hatalmas uniós beruházás keretében Szegedre vitték.) Másfelől Pécs a '90-es évek elején összeomlott. Gyakorlatilag az ipara megszűnt. Mind az uránbányát, mind a szénbányát egyik pillanatról a másikra minden jogutód és gondoskodás nélkül felszámolták. A hagyományos könnyűipari ágakat – mint az élelmiszeripar, bőrgyártás, porcelángyártás, kesztyűgyártás – pedig az Antall-kormány óriási privatizációs tévedései az egyik pillanatról a másikra ugyanabban az időszakban tönkrevágták. Tehát Pécs 20 éve itt áll ipar nélkül,

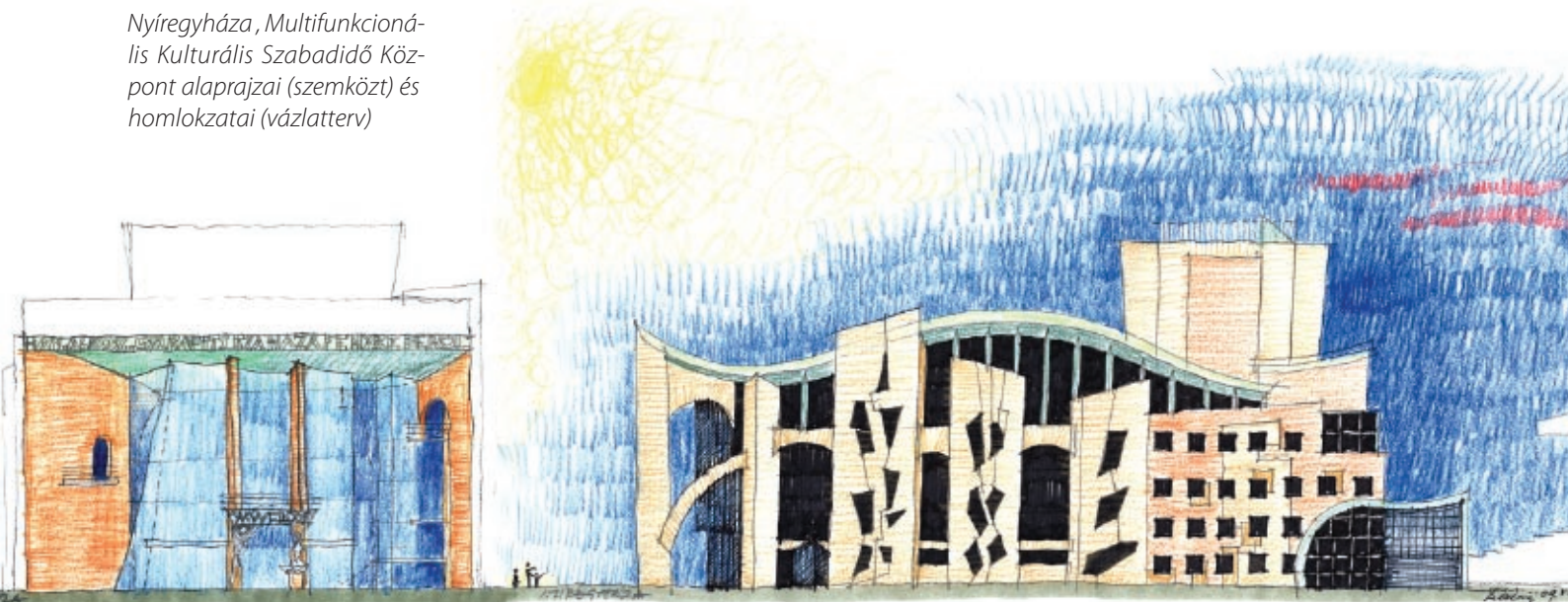
árbevétel nélkül, a várost az ország magára hagyta, önerőből pedig Pécs nem volt képes talpra állni. Ezért ezt a 34 milliárd forintot, amit az EKF-re kaptunk, az utolsó mentőövnek véljük, mi, pécsiek. Nem szemrehányás-ként mondjuk, viszont nem is tartjuk ajándéknak, erre szükség volt.

Kanyarodjunk vissza az EKF építészeti programjára. Milyennek látod a pécsi építészeti arculat fejlődését?

Tragikusnak. Normális esetben, ahol egy forint közpénzt befektetnek, oda ugyanannyi magántőke társul mellé. A város ügyetlenkedése, halogatása, illetve a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, tehát a központi kormányzat tehetetlensége és kapzsisága (hogy miként tud egyéni és párt célra legalább tíz százalékot visszalopni a 34 milliárdból) miatt évek vesztek el. Ezért van most a kapkodás, semmi sincs kész, minden csak év végére készül el, ha kész lesz egyáltalán (a Zsolnay Negyed nem lesz kész). Emberi mulasztások, a központi kormányzat hibája, valamint a mi tehetetlenségünk is benne van ebben.

Egyedül azt sikerült a helyi építésszeknek elérniük, hogy a főbb épületek tervezőit nyilvános tervpályázaton, átlátható körülmények között válasszák ki. Sajnos a pécsiek nem nyertek rajta, nem is startoltak rá,

Nyíregyháza, Multifunkcionális Kulturális Szabadidő Központ alaprajzai (szemközt) és homlokzatai (vázlattev)

mondván, úgysem érdemes, hiszen nincs olyan apparátusuk, mint a nagy, pesti tervezőirodáknak. Én városi képviselőként próbálkoztam legalább kisebb munkáknál helyzetbe hozni a pécsieket. Ha ügyesebbek lettünk volna, ha nem csak a maga kis haszonszerzésére gondolt volna mindenki, akkor az állami tőke helyben megduplázódott volna. De nem a szakma, hanem a politika neveltséges szempontjai uralkodtak.

Amikor én – kisebb megszakításokkal 8 évig – városi képviselő voltam, a közgyűlésben felvettem, hogy nem így kéne ezt intézni, legalább a kisebb beruházásoknál kellene nyilvánosan meghívni a pécsieket.

Pedig ki ismerné jobban a város életét, ha nem az ott élő építész, illetve szakmai közösség?

Így van, az EKF programban, gyakorlatilag nincs is igazán munkám. Kivételesen egy 25 éve folyó térburkolási, térújítási tervezési munka, ami meg is valósult, de a végleges állapotot inkább már Marci fiam tervezte, én ki-

szálltam belőle. Ezen kívül jutott nekem egy 300 méteres utcácska, a Király utca vége, de ez nem igazán építészeti feladat. Más semmi. Egy darabig próbálkoztam, hogy legalább a Széchenyi tér, a központi tér tervezésével megbízzon a város, de nem úgy alakultak a dolgok.

Óriási probléma ebben a folyamatban, hogy a várost nagyon nehéz tulajdonosként nevesíteni. Ezt a szocialista polgármesterek indították el, úgy gondolták, hogy az összes rendezvény szervezője a Hungarofest lesz, és emellett a műszaki ügyek lebonyolítására létrehoznak egy szervezetet, a Pécs 2010 Menedzsment Központot. Gyakorlatilag ezzel az egészet kiszervezték a városból, a városházán senki nem tud semmiről. A Menedzsment Központ végül is a város vállalata, de azzal, hogy önálló hatalmat kapott, az érdekeltsége nagyon furcsán megváltozott. Erre nem gondolt a város vezetése, hogy ettől kezdve nem a tulajdonosi érdekeket fogja képviselni, hanem gyakorlatilag beruházó-lebonyolítóként

viselkedik. Tehát az az érdeke, hogy minél simábban és gyorsabban megvalósuljon minden. Na, de amikor ott állunk, és el kell dönteni, hogy akkor most kék legyen vagy piros, akkor nem tud dönteni. S ezek a döntések, ilyen módon gyakorlatilag illetéktelen kezébe kerültek. A tulajdonos egész egyszerűen elveszett. Egy projekt esetében, a belváros, a Széchenyi tér rehabilitációjánál megkíséreltem megbízást szerezni a polgármestertől, hogy a tulajdonos képviselőjeként részt vehessen minden munkában. Kaptam is egy levelet, ami ezzel felruházott, de ezt tizenhárom nap után visszavonták, mondván, hogy jogszerűtlen, erre csak a közgyűlés ruházhatna fel. Összefonódások, ellenérdekeltségek lehetetlenítették el a dolgot, a Menedzsment Központ megsértődött, hogy én el akarom orozni tőlük ezt a jogkört. Pedig egész egy-

Nyíregyháza, Multifunkcionális Kulturális Szabadidő Központ terve; számítógépes távlati képek (kiviteli terv).-

szerűen csak azt szerettem volna, hogy a tulajdonosi érdekek jelen legyenek. Ezt próbáltam korábban a pályázatok kiírásánál, amiknek a megkövetelésében részt vettünk, hogy több helyen apró belenyúlásokkal tudjuk a dolgokat befolyásolni, ennek a hatékonysága nagyon kicsi volt.

Hozzáfűzném, hogy nagyon kevés városnak van jó főépítésze, aki tényleg kézzel tudja tartani a város dolgait. Én egyet ismerek, ahol jól látszik a város arculatán, ez Balatonfüred. Ott a polgármester megbízza a főépítészt, hallgat rá. Pécsnek sosem volt jó, karakán főépítésze, és soha nem volt olyan polgármestere, aki igazán akarta volna ezt. Most erre az egész EKF-re igazán rányomta még a bélyegét a két polgármester halála.

Tagja vagyok a város negyventagú képviselő testületének, azt is mondhatnám, hogy a város első negyven embere között vagyok. De nincs partnerem, senkit nem érdekel, hogy mi hogy fog kinézni. Nem siránkozni akarok, de az is igaz, hogy nagyon nagy baj nekünk a gazdasági válság.

De visszatérek az építészet szerepére ebben az egész folyamatban. Húsz évet végigcsináltam kis kihasználással az Építész Kamara elnökségében. Azért merek húsz évet mondani, mert '89-ben alakult a kvázi kamara, amiben '94-ig szintén benne voltam. Ezalatt a húsz év alatt nagyon rossz tapasztalatokat szereztem. A rendszerváltás után azt hittük, hogy végre fel tudunk építeni egy olyan társadalmat, ahol nem a vertikális, azaz a parancsuralmi rendszer fog mindent meghatározni, hanem létrejön a civil társadalom horizontális kapcsolatrendszere is, és a kettő olyan erős szövetet alkot, amiben minden ember megtalálja a helyét. Ebből egyre kevésbé valósul meg valami, az Építész Kamara zuhanórepülésben megy lefelé és az építész társadalom sem tudja elismertetni a jogait. Nemcsak a tervezési díjakban, hanem megbecsülésben sem. Elég sok bírósági perbe látok bele, kettőben én is szenvedő alany voltam. A bírósági megítélés is egyre inkább tervezőellenes. A sajtót figyelve a

közvéleményt is kifejezetten tervezőellenesnek érzem. Az már csak apróság, hogy ma már fel sem merül, hogy a napilapok név szerint megemlítsék a szóba kerülő épületek tervezőit. Ez ellen húsz éve még tiltakoztunk, ráadásul egy ideig eredménytel. Ma már fel sem emeljük a kagylót, hogy felhívjuk főszerkesztőt, mivel tudjuk, hogy vagy azt mondja, hogy nem reklámozhat, vagy hogy ő egy magánlap és azt csinál, amit akar. Ennyi minden jutott eszembe a kulturális főváros építészeinek mozgásterére vonatkozó kérdésről.

Mi volt a szakma szerepe a rendszerváltás után, illetve mi a szerepe most? Mindannyian érzékeljük, nincs a szakmánknak becsülete. Aláássák azt a közbeszerzések, azaz a nem a bizalmon, hanem az anyagi és egyéb érdeken alapuló megbízások. Megváltozott az egész közeg, ahogyan munkát vállalunk. Hogyan látod ebben a jövőt, és ez milyen hatást gyakorol az egész építészeti, környezeti kultúránkra?

Ebben a kérdésben nem kis szerepe van annak, hogy abszolút konzumálódott az építészet. A rendszerváltás előtt ezt el sem tudtuk volna képzelni. Azóta sajnos megismertük az eldobható építészeti fogalmát. Az épített kubatúrának most már túlnyomó többsége ebből áll, és sajnos efelé tendál a lakásépítés is. A lakásépítés egészen meglepő dolgokat produkál mostanában – a gazdasági világválságot, illetve a lakásépítési csődöt megelőzően pár évvel már a telekuzsora és a spekuláció kezdett eluralkodni. Amitől, azt hittük, hogy a '20-as, '30-as, '40-es évekkel megszabadultunk. Ugyanakkor – és ez megint a rendszerváltással kapcsolatos dolog – azt mondom, hogy politikailag a rendszerváltás azért csak létrejött, ha ügyetlenül is csináltuk. De gazdaságilag nem. Ennek eredménye – s ez megint összefügg az építéssel – hogy lassan elérjük a Horthy-korszak szintjét, amit mi a kommunizmus alatt úgy tanultunk, hogy akkor hárommillió koldus országa voltunk. Már-már bebizonyított tény, hogy a lakosság ötöde a létminimum alatt vagy körülél, növekszik a gyermekszegénység. Ez nyilván az építészeti színvonalára is kihat, óriásira nyílik az olló a társadalmon belül a szegény és a viszonylag szűk gazdag réteg között, ami nem segíti az építészeti ügyét.

Az eldobható építészeti eluralkodása azt jelenti, hogy a közvélekedés szerint már csak néhány épülettípusnál van szükség az építészetre. Néhány különleges középületnél, amikor vagy van egy kis közösség, amelyik meg tudja fogalmazni az akaratát, vagy az épület önmaga reklámhordozó. Ez utóbbiról az embernek nyilván meg van a véleménye, de ettől még lehetnek ott jó épületek is. A másik ilyen terület a családi ház építés, ahol talán a személyes érdekek még igaz építészeti tudnak létrehozni

Ez a piac is csökkenőben van, nem?

Most természetesen minden csökkenőben van a válság miatt, illetve re-

mélem, hogy csak a válság miatt, és ez talán visszaváltozik, ahogy a magyar gazdaság is talán életre kap egyszer. A magyar gazdaság magától nyilván nem fog életre kapni. A gazdasági produktum 90%-a a vállalatok 5–6%-ánál jön létre, ami mind külföldi kézben van. Ezért itt egészen más politikát kell folytatni, a kis- és középvállalkozások támogatása, illetve életre hívása a feladat.

És érzel most valami változást?

Most semmit nem érzek. Ez azért furcsa, mert, ugye, mindenki bízik abban, hogy az elmulasztott gazdasági rendszerváltás eljön a választások után. Én erre nem nagyon látok esélyt. A Fidesz ügyesen titkolja a kártyáit, hogy ne orozza el tőle a jelenlegi hatalom és majd az utolsó pillanatban terít. Nem látom a Fideszben a változást elkezdni kész szellemi és gazdasági csoportosulást. Sőt, egyre inkább azt kezdem érezni, hogy ugyanazokkal az eszközökkel folytatják, amit a szocialisták használtak. Ennek van egy igen logikus magyarázata, mégpedig az, hogy az a generáció, ami most a Fidesszel a hatalomba került, az elmúlt húsz évben szocializálódott, nem is várhatunk mást, ezt látták, ezt tanulták, ezt folytatják.

Érzékelhető, hogy egyre inkább elválik a politikum és a civil élet, miközben a civil élet területén vagy a szakmák területén folyik valami, amire azt lehet mondani, hogy a minőségi megjelenése, viszont az eszközrendszere minimális. Hogy látod, a szakmai szervezetek, a civil szféra, az emberek, akik nehéz helyzetben vannak, hogy tudnak a saját életformájukon változtatni?

Az emberek egyre inkább apolitikusak, de ez a kisebbik baj. A nagyobbik baj az, hogy egyre inkább opportunisták, éppen a kiszolgáltatottságuk folytán minden lehetőséget megragadnak. Sok esetben nem is lehet ezen csodálkozni, hiszen az is egy filozófia, a megmaradás alapfilozófiája,

hogy ha egy ember, aki már nem lát más lehetőséget, azt mondja, hogy az első a családom, azt fenn kell tartani; hogy milyen áron, milyen eszközökkel, milyen eszmei opportunistussal, az másodlagos.

A civil szervezetek tudatosan vannak kizárva a látványos cselekvésből. Mind a két nagy párt vigyáz, hogy a civilek a közelébe se férhessenek a köreiknek.

A pécsi közgyűlésben én az Összefogás Pécsért Egyesület (ÖPE) színeiben ülök. Hárman vagyunk a képviselőtestületben innen, én listás vagyok, ketten egyéniben jutottak be a Fidesz segítségével. Úgy érzem, hogy az ÖPE megpróbálta a civil vonalat bevinni a helyi politikába, de a Fidesznek nyilván addig kellünk, amíg velük vagyunk. Biztosan mi is hibásak vagyunk, mert nem tudjuk eléggé mozgósítani az embereket. Továbbá semmiféle pénzszerzési lehetőségük sincs ezeknek a szervezeteknek, mert ki vannak zárva minden pályázati lehetőségéből. Ahhoz, hogy valami ténylegesen jó, színes programot csináljunk, ahhoz minimális pénz mégiscsak kellene.

Miért tartottad fontosnak, hogy vállald a Makovecz Imre által szellemi nagyhatalomnak nevezett, húsz éves Kós Károly Egyesülés igazgatói státusát? Milyen személyes feladatokat látsz ebben?

Egész egyszerűen rám került a sor. Az öregjeink kiszálltak az Egyesülés aktív munkájából, a második vonallal, a következő generációval történt, ami történt, nincs itt mit szépíteni, úgy gondolom, nem volt más választás.

Nagyon bonyolult és nehéz a helyzet, a könnyebbik végével kezdem. Van egy 20 éve működő szervezet, ami egy korábbi hosszú folyamat eredménye. Nem is tudom, hogy a mesteriskolán kívül van-e még ilyen tekintélyes szervezet a szakmában. A kérdésnek ezt a részét nagyon könnyen le tudjuk zárni, ez olyan érték, amit meg kell őrizni. A hangsúly a hogyanon

van, az új célokon. Nem hiszem, hogy én birtoklom a bölcsek követét, de szerintem az organikus építészetre sok minden ráakódott a hatvanas évek óta, amióta Magyarországon Makovecz Imre illetve Csete György munkássága által a köztudatba került. Sok minden ráakódott, ami menthetetlen, hiszen egy darabig fejlődik, népszerű lesz, sokan csatlakoznak hozzá, akik nem tudják, hogy mi a lényege ennek, s a felületes jegyeket utánózzák, másolják. Ennek szélsőségeit a másik, a „hivatalos, elfogadott építészet” egész egyszerűen „letűzépbarokkossa”. Aminek, természetesen az égvilágon semmi köze nincs az organikus építészethez, de felhívja a figyelmet a veszélyekre. Az organikus építészet azért is tudott így kifejlődni Magyarországon, mert egy világáramlattal együtt jelent meg. Ez a világáramlat a posztmodern építészet, ami szintén válasz volt az elidegenedett, internacionális építészetre. Erről a válaszról azt gondolom, hogy amíg a mi mozgalmunk igazán mély és tartalmas, a gyökerekből fakadó választ tud adni, addig a posztmodern inkább csak egy ellenreakció. Ez a posztmodern jegyeiben is könnyen tetten érhető, hiszen konzervekkel dolgozik, konzerveket vesz elő, felmelegít, egymásra rak, s additív módon gondolkodik. A posztmodern és az organikus építészet aztán keveredett és ma sokan össze is keverik. Ennek szétválasztása óriási feladat most, amikor – s itt a következő probléma – egész egyszerűen nem vagyunk divatosak. Így megint a csecsemőt is kiöntik a fürdővízzel, amikor a formai elemekkel a tartalmi gondolatokat is elhagyják, s elmegyünk a semmi építésze irányába. Tehát nagyjából ez a helyzet most, egyesek ebből is nagyon jól megélik. Vannak, akik etikai magatartást faragnak az egyszerűségből, és ahogy látom, ez most a Műegyetem hivatalos álláspontja. Felhívnám a figyelmet arra, hogy az egyszerűség ugyanúgy el fog menni „tűzépbarokk” irányba. Nem azt mon-

dom, hogy az egyszerűség nem fontos, de az már bebizonyosodott, hogy az építészetnek két elengedhetetlenül szükséges kelléke közül a konstrukció és nem a funkció a lényeges. A harmadik, az emberi gondolat pedig nem hiányozhat, s ha az egyszerűség ezt is kilúgozza, akkor megint ott vagyunk, ahol a part szakad.

Hogyan lehetne ebből kimászni? A helyzetet mindenkinek világosan kell látnia. A Kós Károly Egyesülésnek és a Vándoriskolának ez is feladata, hogy ezt világosan mindenkinek az értésre hozzuk. Személy szerint érdekes helyzetben vagyok, mert az én fiam is építész, 6–7 éve végzett a Műegyetemen, s tudtam, hogy a generációs ellentétek folytán soha nem lesz az én tanítványom és nem is történt meg az átváltás, ami esetleg az organikus gondolkodás felé terelné. Ez nekem családi probléma is.

Malevics is megfestette a Fehér alapon fehér négyzetet, és ezzel eljutott egy végső szublimációig, ugyanúgy ők is nagyon hamar eljutnak idáig, s eszükbe sem jut, hogy ezzel már elkéstek nyolcvan évet. Én a hatvanas években eszméltem, sőt tíz évesen már házakat terveztem, így ezek az érzések mind visszajönnek. Tíz évesen ugyanolyan házakat terveztem, mint amilyeneket most a fiatalok csinálnak, s eltelt közben ötven év. Épp ezért nem félek ettől, járják végig a saját útjukat. Nekünk az a feladatunk, hogy ne tévedjenek el, pontosabban az, hogy visszataláljanak.

Hogyan vagy jelen az oktatásban?

Nem vagyok nagy pedagógus, bár most, jelezvén, hogy nagy baj van, még a Pécsi Tudományegyetemre, a Pollack Mihály Műszaki Karra is meghívtak tanítani. Az, hogy mennyi energiát, s időt tudok erre szánni, az még számomra is rejtély. Az Egyesülés vezetését is vonakodtam elvállalni, arra hivatkozva, hogy Pécssett mindenféle elkötelezettségeim rengeteg energiát elszívna, s ezektől nem sikerült megszabadulnom. Még

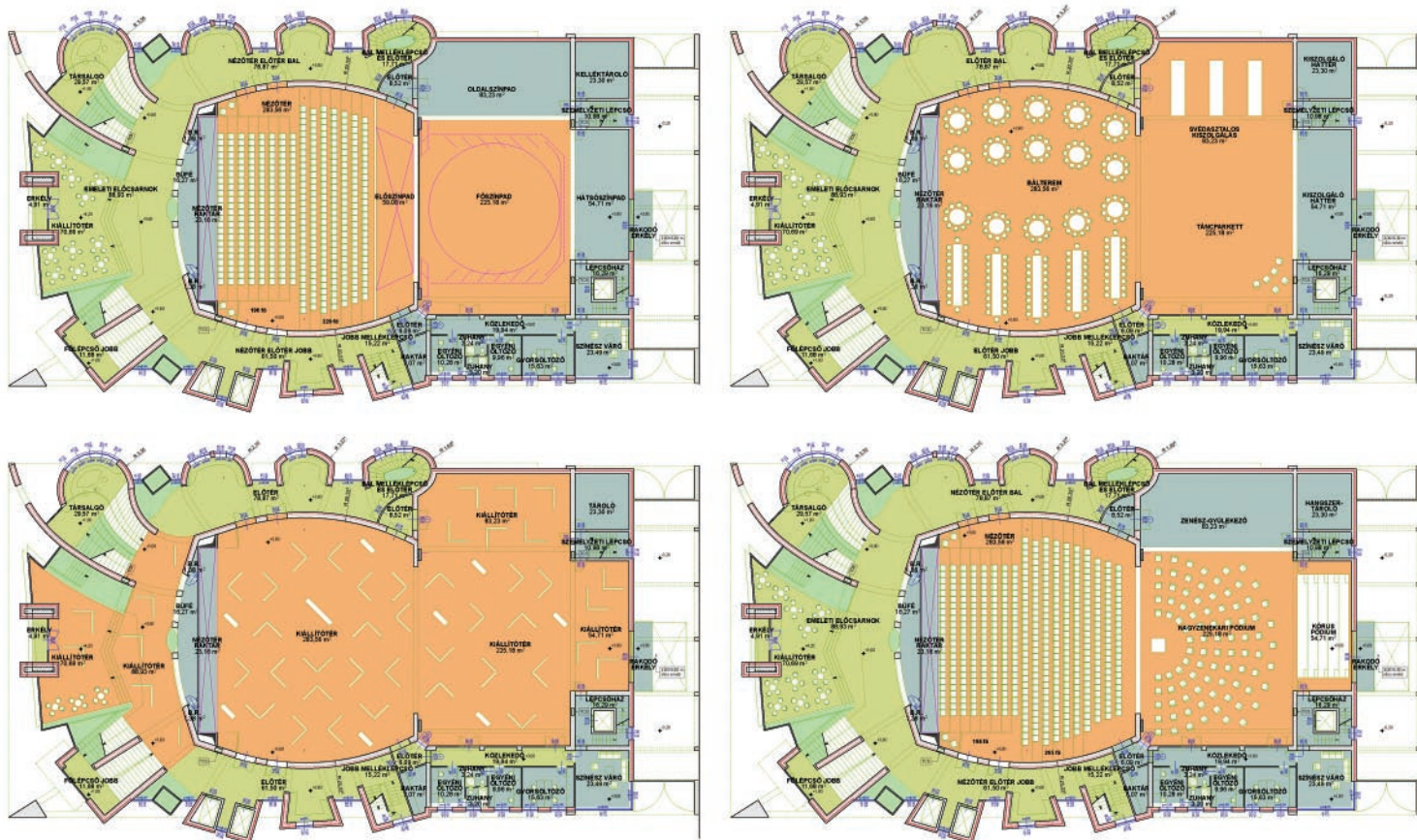
tavaly januárban azt hittem, hogy a tavalyi évben abbahagyom a politikát, de azzal hogy Páva Zsolt megnyerte Pécssett a választásokat, ezt nem tehettem meg. Sőt, bizottsági elnök lettem, szóval még mélyebbre süllyedtem ebben a mocsárban.

Hogy látod az Egyesülés vándoriskolásait Pécsről, és a Pécssett eltöltött idejükben?

Nagy dolog, hogy vállalkozó kedvűek és eljönnek hozzám Pécsre dolgozni. Én harcoltam ki a Vándoriskolában, hogy aki legalább egy fél évet nem tölt vidéken, az nem kap diplomát. Ez az egyik oldala a dolognak. Mindközben viszont nagyon fogynak a vidéki irodák, egyre-másra dobják be a törülközőt, s nyilván ennek is megvan a maga története. Ebbe az is belefér, hogy mi öregsünk, nem vagyunk olyan divatosak, mint régen, nincs akkora vonzerőnk, amekkora a nagy öregeknek volt. Az, hogy idén sok jelentkező volt, az egész egyszerűen a gazdasági válság eredménye és nem a mi megbecsültségünk növekedett. Volt olyan srác, aki azt mondta, hogy szedjük össze magunkat, hogy vonzóbb legyen a Vándoriskola meg az Egyesülés és akkor jönnek ők is, de pillanatnyilag nem érzi ezt így. Ezeket a kritikákat nyilván komolyan kell venni.

Úgy tíz éve megkeresett Makovecz Imre, amikor már a visszavonulás gondolatával foglalkozott, hogy a Kós Károly Egyesülés jövőjéről kérdezzen. Csoportokra osztotta a feladatokat és az oktatás, illetve részben a jövőkép dolgában úgy gondolta, hogy Zsigmond Lászlóval és velem akar tárgyalni. Hármában beszélgettünk és Imre megkérdezte, hogy mi lesz akkor, ha ő már az Egyesülésből akár milyen oknál fogva kiszáll. Akkor szembesültünk először ezzel a kérdéssel, amit nem tudtunk megválaszolni. Nyilván egészen más lesz.

A saját feladatom, hogy az együttműködést, együttgondolkodást próbáljam segíteni.

Belsőépítészeti változatok színháztermi, kiállítótermi, báltermi és hangversenytermi funkciókra. Tervezők: Dévényi Sándor és Halas Iván (építészet); Dévényi Sándor és Pap László (belsőépítészet); Maros József és Csatai László (tartószerkezet); Nagylucskay László, Gulyás István, Bartha Miklós, Schmidt János, Tompai Zsuzsa, Korponai Ferenc, Arató Éva, Alabárdos Zsuzsanna (épületgépészet, technológia, akusztika)

Mit kell most tenni, miben kellene változtatni?

A Vándoriskola körül van most pár fiatal, akik nagyon értelmesek, intelligensek. Nyilván nem tudják még az egésznek az ideológiáját, rendszerét világosan megfogalmazni, de ezeket az energiákat ki kell használni. Hagyni kell őket, hogy csinálják a dolgukat és nekünk össze kell szednünk magunkat, hogy az irányítást mellé tegyük. Az intézményeink megvannak. Turi Attila ott van a műegyetemi oktatásban, talán az én pécsi működésem is ebbe az irányba hat. Gerle János, Ilyés Zsuzsa, Herczeg Ágnes jelen vannak az egyetemi oktatásban. Egyszerűen fogalmazva, az erőnket újra fel kell éleszteni, fel kell ébrednünk. Az intézményeink jók, a Vándoriskola alapvetően jó és nemcsak a válság miatt. Amíg nem volt válság addig is

mindig volt legalább öt-hat jelentkező, akik között mindig volt egy-két kifejezetten jó, de a többiek sem értéktelenek. Nem kallódtak el, tudtunk nekik szakmát, kenyeret adni. Kérdés, hogy egy önkéntes alapon létrejött szervezet meddig tud életben maradni közös gondolatiság mentén. Nyilvánvalóan mindennek van előregései folyamata, ami csak erősödik, ha a fiatalokat nem vonjuk be. Nagyon fontosnak tartom az ő szerepüket, a bátorításukat és az együttgondolkodást. Ezért is örülök, hogy a mostani vándoriskolások szeretnek péntekenként Pestre jönni a vándorprogramokra. Sokkal jobb a hangulat, s ez bizony annak köszönhető, hogy a fiatalok beszálltak, s lendületet adnak a dolognak, ez óriási érték.

Ebben az is közrejátszott, s gondolom ezt te is így látod, hogy egyre gyen-

gébb, mind a gimnáziumi, mind az egyetemi képzés. És azok, akik ambiciózusak, eleve keresik azokat a helyeket, ahol fontos tartalmakat közösen meg tudnak élni.

Az erkölcsi nevelésben vannak alapvető problémák, például azzal, hogy a vallásosság egyszerűen már nem divat. S mi még odáig sem jutottunk el, mint a lengyelek, hogy vagy hittanra jár a gyerek vagy erkölcsstanra. S az erkölcsstan Lengyelországban nem áll messze a keresztény erkölcsőtől. Ma ezek a dolgok az iskolából kimaradtak, ebből a szempontból óriási változásokat várak a Fidesz-kormánytól, mert ha most nem lesz váltás, akkor vége, akkor elveszett az egész generáció és beérik annak a negyven évnek a vetése, amit kommunizmusnak vagy szocializmusnak neveztek.

Hogyan látod a Pécs-t a szerves építészeti fogadtatását?

Munkásságom lényegi részének a pécsi belváros rehabilitációját tartom, ahol tíz éve gyakorlatilag nincs alkalom dolgozni, szinte ki vagyok tiltva. Ott nekem mindig áttételesen kellett ezzel foglalkoznom, tehát nyilván egészen mások voltak a formai és tartalmi követelmények. Az organikus gondolkodás egy történeti belvárosban úgy képzelhető el, hogy az ember megismeri a város életét, történelmét és fejlődését, s úgy tekint rá, mint élő organizmusra, ahol a változások belső mozgatórugóit tökéletesen kell ismerni, ahogy egy orvosnak kell ismernie a szervezetet, s abba csak úgy szabad belenyúlni,

hogy a belső fejlődés, változás folytatódjon. Ahogy mondani szoktam, egy történeti városban a környezetből kell venni azt a muníciót, amit az építész szelleme a házhoz hozzá tud tenni. A természeti környezet sokkal tágabb lehetőségeket biztosít, szabadabb formálást, szabadabb gondolkodást, s a természet elemeiből való építkezést. Ugyanakkor nyilván ezzel a gondolkodással nekünk olyan problémákra is választ kell találni, ami a Földön lakó hat milliárd emberre is érvényes. Amikor Rudolf Steiner a múlt század fordulóján kitalálta építészeti vonatkozású gondolatait, akkor még csak 8–900 millió ember élt a földön. Mindenképpen el kell fogadnunk az iparosított építésmódot. Azt nem állíthatjuk, hogy termé-

szetes anyagból lehet csak építeni. A nagyipar lehetőségeit fel kell tudni használni. Itt az a fontos, hogy az embert nem szabad sohasem szem elől téveszteni, hisz érte zajlik az egész folyamat. Bármilyen furcsa, az én munkáim közül is azok lettek a legjobbak, amelyek viszonylag szűkszavúak. Úgy hogy vannak Pécs belvárosában is olyan munkáim, amiket egész egyszerűen, ha le nem is tagadok, de nem szívesen mutogatok. Ez nagy tanulság, amit mindenkivel meg szeretnék osztani, mondjuk össze a többnapos pécsi konferencián.

(A kérdések megfogalmazásában részt vett Erhardt Gábor és Gerle János.)

